

וחכמים אוסרים אותו במעשר.

ומוכח שלפי חכמים שונה דין מעשר מחולין, ושני עושה שלישי במעשר.

מתקוף לה רב שימי בר אשי לרב נחמן: ממאי [מה הראיה] שיש מי שסובר שיש שלישי במעשר, והוא נטמא מידים מסואבות?

דלמא, (243) עד כאן לא פליגי רבנן במשנה במסכת פרה עליה דרבי מאיר, אלא רק באכילת מעשר, וסוברים שהאיסור לאכול בטומאת הגוף חל מדרבנן על אדם שנתנו לו חכמים "טומאת שני", כגון מי שידיו מסואבות או הבא ראשו ורובו במים שאובים.

אבל בנגיעה דמעשר על ידי שני לטומאה, שאינה מטמאת אותו להיות שלישי, ואכילה דחולין, שאין צריך נטילת ידים לפניה, (244) לא פליגי חכמים על רבי מאיר, וגם הם

והמשנה הולכת דלא כרבי מאיר, שלדעתו המעשר שוה לחולין בקבלת הטומאה, והתיר לאכול מעשר שני בידים מסואבות.

ומביאה הנמרא את הפלוגתא דרבי מאיר ורבנן:

ב-ג-ב דתנן במסכת פרה [יא ה]: כל מי שהוא טהור מן התורה, אלא שהוא אדם [או כלי] הטעון ביאת מים [כגון אדם הצריך נטילת ידים לצורך טהרתם מטומאת משקים, או אדם שבא ראשו ורובו במים שאובים, או כלי שנטמא במשקים] מדברי סופרים, שגזרו בעליית חנניא בן חזקיה שמונה עשר דבר (241) וביניהם טומאת ידים, הרי הוא שני לטומאה, ודינו שהוא מטמא את הקדש, שיהיה שלישי, ויטמא קדש כמותו להיות רביעי, ופוסל את התרומה, שתהיה היא בעצמה פסולה מפני הטומאה, אבל היא לא עושה רביעי. (242) ומותר בחולין ובמעשר, שאין בהם שלישי, דברי רבי מאיר.

לאכול מעשר שני, ודורשים את זה מהמקראות בפרק הערל [יבמות ע"ד ב].
וכתב הרמב"ן, שרב נחמן רצה לומר שיש שלישי במעשר רק מדרבנן.

241. כך פירש רש"י, שדברי המשנה מתייחסים דוקא לאותם הטעונים ביאת מים שנגזר עליהם ב"ח דבר.

והר"ש והרא"ש על המשנה במסכת פרה מביאים דוגמאות לטעוני ביאת מים מדברי סופרים שדינם קל יותר או חמור יותר.

242. כל מקום שנאמר באוכלין "פסול" הוא שיהיה האוכל עצמו טמא ולא יטמא אוכל אחר אלא אם נגע באוכל אחר הרי הוא טהור. [לשון הרמב"ם פ"א מאבות הטומאת ה"א].

משמעות הלשון תרומה פסולה הוא, שאין התרומה מטמאת תרומה אחרת כמותה, אבל אין זה אומר שהיא לא מטמאת קדש.
הרמב"ם פסק: "השלישי שבתרומה שנגע באוכלי קדש פסלן ונעשו רביעי" [שם ה"ח].
ועיין בהערה 278.

243. תוספות אומרים, שאף שהגמרא נקטה לשון "דלמא" הכוונה כאן לומר שזו בודאי האמת, שהרי משמע מלשון "אוסרים" שלא נחלקו רבי מאיר ורבנן בנגיעה אלא באיסור אכילה. [תוד"ה ודלמא].

244. אין בגמרא כאן דעה הסוברת שצריך נטילת ידים לאכילת חולין, אבל בגמרא בפרק אין דורשין [חגיגה י"ח ב] יש סלקא דעתך לומר

סוברים שמותר בידיים מסואבות.

וכן משמע מהמשנה במסכת פרה, שנקטה לשון "מתיר" ולשון "אוסרים", שהמחלוקת ביניהם היא רק לאיסור האכילה של מעשר. ואילו היתה המחלוקת בקבלת טומאה, היתה המשנה שם נוקטת לשון טמא וטהור.

והא, ואילו משנתנו כאן, הרי בענין נגיעה היא עוסקת, ואינך יכול להעמידה באיסור אכילה למי שטמא בטומאת שני מדרבנן.

מדקתני במשנתנו, שבשרם של בהמה חיה ועוף שלא הוכשרו בדם השחיטה, "נאכלין" **בידים מסואבות**, ולא קתני "אוכלים" אותם בידיים מסואבות, עד שנוכל לדייק שאם הוכשרו בדם השחיטה הם אסורים להאכל בידיים מסואבות.

מי לא עסקינן, האם לא מדובר גם באופן שבעל הידיים המסואבות איננו האדם האוכל, אלא **דקא ספי ליה חבריה**, שמאכילו חבירו את הבשר בידיים מסואבות, משום שלא הוכשר הבשר בדם השחיטה.

ומשמע, שאם הוכשר הבשר בדם השחיטה,

היה אסור לאדם שידיו מסואבות להאכל את האדם הטהור, ואין זה משום איסור אכילה של האדם האוכל, אלא משום שנגיעת "שני לטומאה" של האדם המאכיל, שיש לו ידיים מסואבות, פוסלת מעשר, לעשותו שלישי לטומאה במעשר.

וחזורת הקושיה, הרי אין מי שסובר ששני פוסל שלישי במעשר! ? (245)

אלא, אמר רב פפא: מדובר במשנתנו בבשר חולין, ולא בסתם ידיים שהן שניות לטומאה אלא **הכא בידיים תחלות** [ראשונות] **עסקינן**, שהן עושות את האוכל לשני לטומאה.

והמשנה, כרבי שמעון **בן אלעזר היא**, הסובר שיש ידיים שהן ראשונות, אפילו בחולין.

דתניא: לעולם אין ידיים תחלות לענין שיהיו מטמאות חולין. דהיינו, גם במקום שגזרו על הידים שיהיה להן דין תחילות, אין זה אמור לגבי חולין, אלא רק לגבי תרומה וקדשים.

רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר: (246) יש ידיים שהן תחלות לחולין,

להלכה שאסור למי שידיו מסואבות לאכול מעשר, כי יתכן שמפני שיש אפשרות להגיד שיש איסור, לכן הגמרא העדיפה לדחות מכח דקדוק לשון המשנה, ולא מתוך הדין בעצמו, אבל האמת היא שאין איסור לאכול מעשר שני בידיים מסואבות. [ידיים סימן ב' אות א'.]

והרשב"ש מקשה על תירוצו **תוספות**: אין אפשר לומר שהמשנה אוסרת את האכילה משום טומאת הגוף, הלא לפי זה אין הבדל בין הוכשר הבשר או לא!

246. הרשב"א גרס רבי שמעון במקום רבי מאיר.

כן, ושם מובאת קושית רב שימי בר אשי באותה לשון של הגמרא כאן, ומכיון שלשון הגמרא שוה בשני המקומות, לכן נכנסה אכילת חולין בלשון הגמרא כאן. [תוד"ה ובאכילה].

245. **תוספות** מקשים: מה הגמרא צריכה לדקדוק זה, והלא אי אפשר לומר שאנו אוסרים את אכילת המעשר מפני טומאת הגוף של האוכל, שהרי גופו טהור, ורק ידיו טמאות! ומתרצים **התוספות**, שחכמים החמירו שלא לאכול אף אם רק ידיו טמאות כאילו היה גופו טמא. [תוד"ה והא].

והחזון איש כתב, שאין הכרח להוציא מכאן

בכלל הנאמר בתורה "והבא אל הבית יטמא" (248) [ויקרא טו מ].

והבא, בגזירה שגזרו חכמים על ידיו שנכנסו לבית המנוגע יטמאו **אטו גופו** שנכנס, **קא מיפלגי**.

מר רבי עקיבא סבר: ידיו כגופו, שהוא ראשון, **שוינהו רבנן**.

ומר חכמים סבר: ידים אלו שגזרו עליהן משום גופו לא נתנו להן את דין הגוף, אלא **כידים דעלמא**, שהן שניות, **שוינהו רבנן**. ונפקא מינה מגזירה זו בכגון שהכניס ידיו לבית אחרי שנטלן, ולא היו טמאות בטומאת סתם ידים.

ומקשינן על רב פפא: למה לו להעמיד את המשנה כרבי שמעון בן אלעזר?

ולוקמה כרבי עקיבא, דאמר ידיו תחלות **הויין**, שהרי רוב סתמי המשנה הם כרבי מאיר אליבא דרבי עקיבא!

ומתריצין: אף על פי שדין ראשון לטומאה מדאורייתא הוא, שמטמא אוכלין ועושה אותם לשניים בין אם הם חולין בין אם הם תרומה. בטומאות דרבנן, לפעמים יש שלענין תרומה הם ראשונים, והתרומה הנוגעת בהם מטמאת תרומה אחרת, ולענין

ידיים שהן **שניות**, כגון סתם ידיים, הרי הן טמאות **לתרומה**, ששני פוסל בה שלישי.

ותמהה הגמרא: וכי יתכן שיהיו ידיים שהן **תחלות, לחולין, אין, לתרומה לא?** וכי חולין חמורים מתרומה!

ומפרשינן: **כפי קאמר רבי שמעון בן אלעזר**: אותן ידיים שהן תחלות, הן **תחלות אף לחולין**. וכל שכן לתרומה. והידיים שהן **שניות, לתרומה, אין, לחולין לא**.

ומקשינן: **ומי איבא ידים תחלות?** הרי אם אדם נוגע באב הטומאה, נעשה כל גופו ראשון לטומאה ולא רק ידיו. ואם נגע בידיו בראשון לטומאה, שאז גופו לא נטמא אף מדרבנן, ורק ידיו נטמאות, הרי הן נעשות לשניות!

ומתריצין: **אין**, לדעת רבי עקיבא, יש מקרה שהאדם לא נטמא מאב הטומאה וידיו נטמאות ממנו, והן ראשונות.

דתנן במסכת ידיים [ג א]: הכנים ידיו לבית המנוגע, ולא נכנס לבית בגופו, ידיו תחלות, דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים: ידיו שניות.

דבולי עלמא סבירא להו ביאה במקצת לא שמה ביאה,⁽²⁴⁷⁾ ואין המכניס ידיו לבית

וכתב הרשב"א, שאילו היה רבי רבי מאיר אומר את הדברים, היתה הגמרא מעדיפה לומר שהמשנה כרבי מאיר שתם משנה כמותו, ולא אומרת שהיא כרבי שמעון בן אלעזר.

247. ישנו נידון בגמרא לגבי טמא שהכניס את ידו לעזרה, האם ביאה במקצת שמה ביאה והוא חייב או לא. [זבחים ל"ב ב, ועיין רמב"ם פ"ג

מביאת מקדש הי"ח וראב"ד שם].
וכתבו התוספות, שריש לקיש שסובר ביאה במקצת שמה ביאה, אין סובר כן בכל התורה אלא דוקא בביאת מקדש שיש לו שם לימוד מיוחד על זה.

248. המשנה למלך הקשה, במה שונה המכניס ידיו לאהל המת שהוא נטמא ממכניס ידיו לבית

חולין הם שניים ואין מטמאים אותם.

וכן בדברי רבי עקיבא, יש לומר, **דלמא, כי קאמר רבי עקיבא** שהידים הן ראשונות, הני מילי בתרומה וקדשים, דחמירי. אבל לחולין, שניות היין.

אבל רבי שמעון בן אלעזר אמר במפורש, שהידים תחלות אף לחולין.

ומקשינן: וליהויין נמי אותן ידים שמשנתנו מדברת בהן שניות, ויכולים אנו לומר שמדובר בסתם ידים ולא בידים שנכנסו לבית המנוגע, (249) ואפשר להעמיד את המשנה כרבי עקיבא, **דהא שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר: שני עושה שלישי בחולין**, שלא כמו הא דקיימא לן שאין שני עושה שלישי בחולין!

דתנן במסכת סוטה [כו ב]: **בו ביום** שמינו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, **דרש רבי עקיבא:** כתוב בתורה בפרשת טומאת שרץ [ויקרא יא לג-לד] **"וכל בלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא, ואותו תשברו. מכל האוכל אשר יאכל, אשר יבוא עליו מים, יטמא"**.

אמרה התורה שאם שרץ נופל לאויר תנור של חרס, התנור נעשה ראשון לטומאה, והככרות שבתוכו נטמאות ונעשות שניות. (250)

"טמא" לא נאמר, אלא יטמא, יש לדרוש "יטמא", שיש לו כח לטמא אחרים.

לימד הכתוב על ככר שני, שהוא עושה שלישי בחולין. לפי שלא משמע שיש חילוק בין חולין לתרומה.

ומתצינן: אין להעמיד את המשנה כרבי עקיבא, כי **דלמא** הא דאמר ששני עושה שלישי בחולין, הני מילי בטומאה דאורייתא. אבל בטומאה דרבנן, כגון ידים, לא.

והגמרא מביאה דרך אחרת לפרש את המשנה, שמדובר בידים שניות ובחולין שיש בהם שלישי.

אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא: הכא, בחולין שנעשו על טהרת הקדש עסקינן, שיש

המנוגע! [פט"ז מטומאת צרעת ה"ו].

ותירץ הגאון ר' אלחנן וסרמן, שאהל המת נחשב כמלא טומאה וכל הנכנס לשם כנוגע בטומאה. מה שאין כן בבית המנוגע שאינו מלא טומאה אלא שהבא אליו נטמא. [קובץ שיעורים פסחים קפ"ז].

249. קושיא זו של הגמרא יכולה היתה להיות בתחילת הסוגיא, ולא נולדה מכך שרב פפא העמיד את המשנה בידים שנכנסו לבית המנוגע.

ועיין לב אריה.

250. במסכת פסחים הגמרא מקשה, מדוע אין אומרים שהאוכל נטמא מהשרץ עצמו ונעשה ראשון, שהרי כלי חרס מטמא מאוירו, ולפיכך יש לדאות את אוירו כמלא טומאה! ומתרת הגמרא, שהתורה אומרת שדוקא אוכל הנמצא בכלי נטמא ולא כלים הנמצאים בו, ומזה אנו לומדים שאין האוכל נטמא באופן ישיר מהשרץ, שאילו היה כן, אף כלים היו נטמאים. [פסחים כ א].

אנשים שרגילים לאכול קדשים, וכדי לשמור אותם מטומאות הפוסלות אותם, הם נוהגים לשמור חולין שלהם בטהרה כמו קדשים, וחכמים תקנו שיועיל דבר זה שיהיו מקבלים טומאה משני כקדשים.

ואמרינן⁽²⁵¹⁾: ומשנתנו היא דלא כרבי יהושע, הסובר שחולין שנעשו על טהרת הקדש אין דינם כקדש, אלא בטלה דעת הנוהג בהם דין קדש. ורק בתרומה, לפי שהיא מצויה יותר,⁽²⁵²⁾ תקנו חכמים שחולין אשר נעשו על טהרתה יהיה בהם שלישי.

והגמרא מביאה משנה שעוסקת בטומאת הגויה, וממנה יש ללמוד את דעת רבי יהושע בחולין שנעשו על טהרת הקדש.

מהתורה, אין אוכל מטמא אדם וכלים, כי

האוכל לא נעשה לאב הטומאה, ואדם וכלים לא מקבלים טומאה מראשון לטומאה אלא רק מאב הטומאה.

חכמים תיקנו שאדם האוכל אוכל טמא, יטמא האוכל את האדם האוכלו,⁽²⁵³⁾ ולא את האדם הנוגע בו. ואף באכילה, אינו נטמא האדם האוכל עד שיאכל שיעור חצי פרס אוכל טמא.⁽²⁵⁴⁾

מהתורה, כל דבר שנוגע בטומאה ונטמא ממנה הוא יורד בדרגת הטומאה. אך ב"טומאת הגויה", שתקנו חכמים, נחלקו תנאים במשנה המובאת כאן, האם יש להחמיר שיהיה דין האוכל כמו המאכל, שהרי לפי תקנת חכמים חמורה האכילה מהמגע,⁽²⁵⁵⁾ או שדרגת הטומאה יורדת.

251. עיין תוספות לד א ד"ה מאן.

252. כך מבארים בעל המאור והמאירי.

253. חכמים גזרו טומאה זו, כי אדם עלול לאכול אוכלים טמאים ותוך כדי כך לוקח משקין של תרומה ומכניס לפיו ופוסל אותם, ולכן אמרו שהאוכל אוכלים טמאים יהיה טמא ואסור באכילת תרומה. [שבת יד א].

תוספות מקשים, שלפי טעם זה היו צריכים לגזור על האוכל כביצה שזהו השיעור שאוכל מטמא, ולמה גזרו רק על האוכל חצי פרס!

רבינו תם אומר, שבאמת בגזירת י"ח דבר גזרו שאף האוכל ביצה נטמא מהטעם הנ"ל, והיתה גזירה קדומה שהאוכל חצי פרס נטמא, והיה לה טעם אחר.

והריב"א אומר, שגזרו בשיעור אכילת חצי פרס מפני שאדם נעשה צמא על ידי אכילה זו ומכניס משקין לפיו. [תוספות יומא פ ב ד"ה וחצי].

254. פרס הוא חצי מהכר שיש בו מזון שתי סעודות, ואפשר לעשות בו עירוב תחומין. ונחלקו תנאים במסכת עירובין בשיעור ככר זה. [עירובין פב ב].

לדעת רש"י ותוספות, ההלכה היא, שהכר הוא כשמונה בצים, והפרס הוא ארבע בצים, וחצי פרס שמתמא טומאת הגויה הוא שתי בצים. [עייין בתוספות עירובין פג א ד"ה וחצי].

ולדעת הרמב"ם, ההלכה היא שהפרס הוא כשלש בצים וחצי פרס הוא ביצה ומחצה. [פ"ד מטומאת אוכלים ה"א].

255. בהערה 253 הבאנו את טעם התקנה שתקנו טומאת הגויה והוא משום האוכל שיטמא את משקה התרומה שבפה. ולפי זה, די היה לתקן שהאוכל אוכל ראשון יעשה לשני כדי שלא יאכל תרומה וכדעת רבי יהושע!

אמנם, לא תמיד ההלכה נקבעת לפי טעמה, ולדעת רבי אליעזר גדר התקנה הוא לעשות את

ואם תאמר, הלוא אין שלישי בחולין?
התשובה היא, מדובר בחולין שנעשו על
טהרת תרומה.

ומדייקת הגמרא מדרבי יהושע:

על טהרת תרומה, אין. על טהרת הקדש, לא
יכול להיות שלישי.

קסבר רבי יהושע: חולין שנעשו על טהרת
הקדש, לית בהו שלישי.

ולכן, אין להעמיד את משנתנו בחולין
שנעשו על טהרת הקדש וכרבי יהושע.

ומקשינן: ולוקמה למשנתנו בחולין שנעשו א-לז
על טהרת תרומה, ורבי יהושע מודה בה!

ומתריצין: לא סלקא דעתך, [אין להעלות על
הדעת] דבר זה, דקתני במשנתנו בשר
שנטמא, דאי בחולין שנעשו על טהרת
תרומה, הרי הכהנים לא נוהגים (257) לשמור
בטהרת תרומה רק פירות חולין ששייך בהם
תרומה, כדי שלא יכשלו באכילת תרומה
טמאה בחשבם שהיא חולין, ואילו בשר, מי
איכא בתרומה?!

ומקשינן: אלא מאי [אלא מה] אתה אומר,
שמדובר בחולין שנעשו על טהרת קדשים?
הרי גם אז קשה: חיה בקדשים, מי איכא?
ומי מתפיס חיה בטהרת הקדש!

דתנן במסכת טהרות [ב ב]: רבי אליעזר
אומר:

אדם טהור האוכל אוכל שהוא ראשון
לטומאה, הרי הוא נעשה ראשון לטומאה,
ומה שנגע בו הוא שני.

ואדם טהור האוכל אוכל שני, הרי הוא
שני, ופוסל תרומה.

ואדם טהור האוכל אוכל שלישי, הרי הוא
שלישי, ופוסל קדש.

רבי יהושע אומר: האוכל אוכל ראשון, ובכך
הוא יורד בדרגת הטומאה, ונעשה לשני.

וכן אם אכל מאכל שהוא שני, אף הוא
שני, אך במקרה זה הוא לא יורד בדרגת
הטומאה.

ואם אכל מאכל שהוא שלישי נעשה האדם
האוכל שני לקדש. והקודש שנגע בו נעשה
שלישי, ועושה רביעי. ואין הוא נעשה שני
לתרומה, ולא עושה בה שלישי.

ולקמן בגמרא יבואר מדוע לפעמים האדם
האוכל יורד בדרגת הטומאה מן המאכל,
ולפעמים הוא נשאר בדרגת הטומאה של
המאכל, ולפעמים הוא חמור ממנו.

רבי יהושע מפרש את דבריו: אותו מאכל
טמא שאני עוסק בו הוא חולין. (256)

257. מלשון רש"י משמע, שאין הלכה שלא ניתן
להתפיס על בשר חולין טהרת תרומה, אלא שלא
עושים דבר זה, ואין לנו לתרץ שהמשנה מדברת
על דבר שלא רגילים לעשות.

וכן נראה מהרמב"ם שלא הביא להלכה שדין
חולין שנעשו על טהרת תרומה נוהג רק בפירות
ולא בבשר.

האוכל כמאכל, והשוו חכמים בין אוכל מאכל
ראשון לאוכל מאכל שני שהיה האוכל כמאכל.
[תוד"ה האוכל].

256. בתרומה טמאה המשנה לא מדברת מפני
שיש איסור לאוכלה ובאיסור המשנה לא עוסקת.
הגר"א על המשנה בטהרות פ"ב מ"ב.